

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

שבט התשפ"ה
מפטיר בשנת מות המלך עזיהו (ישעיה ו)

פרשת יתרו

עלון פרפראות בפרשה וחינוכי תורה מ'א' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל

התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשה 75 פסוקים = כהן, לילה
לא קמיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם. (ויג כב)
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (ויט ו)

בפרשת יתרו 17 מצוות, מתוכן 3 מצוות עשה ו-14 מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)

עשה: האמונה במציאות ה' יתברך. קידוש שבת בדברים. כיבוד אב ואם. לא תעשה: שלא נאמין אלוה בלתי ה' לבדו. שלא לעשות פסל. שלא להשתחוות לעבודה זרה. שלא לעבוד עבודה זרה במה שדרכה להעבד. שלא לישבע לשוא. שלא לעשות מלאכה בשבת. שלא להרוג נקי. שלא לגלות ערות אשת איש. שלא לגנוב נפש מישאל. שלא להעיד בשקר. שלא לחמוד. שלא לעשות צורות אדם אפילו לנוי. שלא לבנות מזבח גזית. שלא לפסוע על המזבח. (ספר החינוך)

מפטירין בישעיה בשנת מות המלך עזיהו שיש בה ענין מראה מרכבה שראה ישעיה, דוגמת מה שראו ישראל במתן תורה שבפרשה. (הלבוש סי' תרפ"ה א')

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה א-הים למשה ולישראל עמו כי הוציא את ישראל ממצרים. (יה א) פרש"י - מה שמועה שמע וקא? קריעת ים סוף ומלקחת עמלק (זבחים קט"ז ע"א). **וישמע ר"ת** וקריעת ים שמע מלחמת עמלק. (מנחת יהודה) שירת ים וגם מלחמת עמלק. (אגרא דכלה) **עשה ידעתי כי גדול י-הוה מפל הא-הים** פי בדבר אשר נדו עליהם (יה יא). פרש"י - מלמד שיהיה מפי ככל עבודה זרה שבעולם, שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה. ענין זה נרמז כאן במה שאמר **וישמע יתרו כהן ר"ת וי"ך**, וסופי תיבות עו"ך. לרמזו שמאחר ונתחרט על מה שעשה, וייחד שמו יתברך ושב בתשובה, על ידי זה נפך צריץ אחר (תהלים ע חס), רצה לומר אותו העון של עבודה זרה שעבד, הכהו וביטלו על ידי תשובתו הרמתה, כי עזב את ביתו וכל יש לו ובא אל המדבר לחסות תחת כנפי השכינה. ומשעה ששמע קנה השלימות, ענין **שמעו וחתו נפשיכם** (ישעיה נה ג). וזהו אמרו **וישמע יתרו**, בתוספת ו' וארבע אותיות השורש גימטריא תר"ך, (אותיות כתר) כנגד תרי"ג מצוות דאורייתא ושבע דרבנן שעתידי לקבל עליו. ומאז שרתה עליו רוח הקודש וייתר פרשה אחת בתורה המתחלת באות ו' שניתוסף לו, **ואתה תהנה** (יה כא) שהוא ענין הדינים שהם עמוד העולם וקיומו. ובזה זכה וזכו בניו אחריו. (מנחת יהודה בשם פנים חדשות) כדאיתא באבות (א יא) רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי שלשה היו באותה עצה אלו הן בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששמת נידון ביסורין ויתרו שברח נכו בני בניו לישב בלשפת הגזית. (סנהדרין ק"ו). לכאורה קשה מה הפרש יש בין שתיקה לבריחה, הלא שניהם שוין בפעולה זה לא יעץ רע וזה לא יעץ רע? איתא בסנהדרין (יז) סנהדרין שראו פולן לחובה - פוטרין אותו. לפי זה מה שנקטו שלושה היו אתא לאשמעינן סדר גדולתם לחוות דעתם זה אחר זה, לכך תחילה נצטרף יתרו עמהם כיון שהיה אחרון לעצה ויוכל לזכות את ישראל ממה נפשך, אם יגיד אחד לזכות יגיד גם הוא לזכות ואם יאמרו שניהם לחובה יגיד גם הוא לחובה וממילא יהיה כולה חייב זכאי, ואיוב אחר שראה כי בלעם יעץ לרעה היה ירא להגיד דעתו קודם שיגיד יתרו, ורצה לחוות דעתו באחרונה כדי להכריע לחובה וזה היתה כוונת שתיקתו, אבל לברוח לא רצה רק להמתין לאחרונה, ויתרו הוכרח משום זה לברוח ומשפטי ה' צדקו לכל אחד ואחד כראוי לו. (פרדס יוסף)

למה איוב מפני ששתק נידון דווקא ביסורין יש לבאר מדרש תמוה 'בשעה שהתרעם איוב על היסורין הראה לו סוכה של ג' דפנות'. ובפירוש י"ל שמי ששותק מלתת עצה טובה כנגד מדה שנידון ביסורים דיסורין מעוררין קול צעקה שלא לרצונו והוא העונש שלא פתח פיו לעמוד לימין חבירו בעצה טובה ולכן גם איוב ששתק מלתת עצה טובה לפרעה שישלח ישראל מפני שתיקתו נידון ביסורין. ידוע דסוכה מרמז על עוה"ז על דרך צא מדירת קבע ושב בדירת עראי שימי שנותינו על הארץ הם כמו ישיבת עראי ולכן איוב שלא שם לבו לזה שימי שבתנו על הארץ הם כמו דירת עראי ושתק מירתא אדם הראו לו סוכה של ג' דפנות ובעוה"ז נידון ביסורין. (ערוך לנר - סנהדרין קו).

מזבח אדמה תעשה לי ונבחת עליי את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך. (שמות כ ב) **אדמה** ר"ת אברהם דוד משה הלל אלו המה סמל דמות הענוה. **ונבחת** על המזבח הזה **את עלתיך ואת שלמיך** פירוש מעלותיך ושלמותך.

ויצא משה את העם לקראת הא-הים מן המחנה ויניצבו בתחתית הקר. (יט יז) אמרו חז"ל (שבת פח). מלמד שפכה הקדוש ברוך הוא עליהם את הקר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן הדור קבלוה בימי אשורוש, דכתיב: "קִימוּ וקַבְּלוּ הַיְּהוּדִים" - קימו מה שקיבלו כבר.

מה הטעם שנשתחו כל כך הרבה שנים עד ימי אחשורוש שנתבטלה המודעה?

הדבר יבואר שהנה במקוה טהרה יש תתק"ס לוגין. ועל ידי הטבילה מתהווה הבעל תשובה בריה חדשה והימים הראשונים יפלו. ואיתא בירושלמי (תרומות פ"י ה"ה) בריה בטלה בתתק"ס, והוא ט"ו פעמים ששים. לפי שכל בריה יש בה ד' יסודות (ארמ"ע - אש, רוח, מים, עפר) וכל יסוד כלול מכולם. (זה"ק ח"ב כד) אם כן יש בה ט"ו יסודות, ומספר ששים מבטל הטעם, על כן אפילו בריה האסורה, מבטול טעמה ואיסורה בט"ו פעמים ס' היינו תתק"ס. והנה מזמן מתן תורה עד זמן הנס בימי מרדכי ואסתר הן תתק"ס שנים. דבשנת ת"פ לצאת בני ישראל מארץ מצרים התחיל שלמה בנן הבית (מ"א ו א) ועמד הבית ת"י שנים הרי תת"ץ, וע' שנים גלות בבל הרי תתק"ס. אחר שעברו תתק"ס שנים, שיעור מקוה טהרה י"ו פעמים ששים, נתבטלו יסודותיו י"ו כנ"ל אל הדעת מקוה טהרה, וקימו וקבלו את התורה בעת שלימה ובנפש חפצה. (בני יששכר - אדר מאמר ג א)

וַיֵּרֶד יְהוָה עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה. (יט כ) רבי יוסי אומר: מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים. (סוכה ה.) הביאור בזה לפי שמאל"ף עד יו"ד גימטריא שכינה. א' פעם אחת, ב' שני פעמים ארבעה, ג' שלוש פעמים תשעה, ד' ארבע פעמים ששה עשר, ה' חמש פעמים עשרים וחמשה, ו' שש פעמים שלושים וששה, ז' שבע פעמים ארבעים ותשעה, ח' שמונה פעמים ששים וארבעה, ט' תשע פעמים שמונים ואחד, י' עשר פעמים מאה, הרי לפניך מספר שכינה (385). לזה רמזו רבותינו ז"ל מעולם לא ירדה שכינה ממדרגת עשרה. (מנחת יהודה בשם בת מלך)

שאלות

- א. שבע מצוות דרבנן רמוזים באותיות האחרונות של עשרת הדברות 'אָשֶׁר לְרַעְךָ'.
- ב. וַיְהִי מִמָּחָרָת וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב. (יה ג) לכאורה על מה היה להם לדון עם משה רבינו מהבוקר עד הערב, והם היו במדבר ולא היו עוסקים בשום משא ומתן.
- ג. בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי. (יט א) מאי שנא בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי יותר משאר חודשים. והם לא שלושה חודשים שלמים. שהרי יצאו ממצרים בט"ו ניסן וקבלת התורה ו' סיון (וי"א ז' סיון).
- ד. וְאֵת שְׁנֵי בְנֵיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה. וְשֵׁם הָאֶחָד אֲלִיעֶזֶר כִּי אָלִיָּהּ אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מִכָּרֶב פְּרָעָה. (יה ג-ד). לכאורה היה לו לקרוא את הראשון אליעזר שהרי בתחילה ניצול מחרב פרעה ואח"כ היה גר בארץ. מדוע קורא לאליעזר הָאֶחָד והוא נולד שני.
- ה. וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת צִפְרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ. (יה ב) רבי יהושע אומר, אחר שנפטרה ממנו בגט. נאמר כאן שלוח ונאמר להלן שילוח, מה שלוח האמור להלן גט, אף כאן גט. (מכילתא) לכאורה איך החזירה והרי משה כהן גדול היה דתנינן (זבחים קא:) אמר רב משה רבינו כהן גדול וחולק בקדשי שמים היה שנאמר (ויקרא ח כט) מֵאִיל הַמִּלֵּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לְמֹנֶה.
- ו. פסוק בפרשה בו ז' תיבות ו- כ"ח אותיות. וכן בפסוק (בראשית א א) בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וכן במענה של קדיש יְהָא שְׁמִיהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעֵלְמָא עֲלַמְיָא. והקשר ביניהם.
- ז. כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. (יט ג) מה הטעם שזכו הנשים שיאמרו להן תחילה.
- ח. לְפָרְכָהּ הַמִּשְׁרָה וּלְשִׁלּוּם אֵין קִיז עַל כִּסָּא דְּוָד וְעַל מַמְלַכְתָּא דְּהִכִּין אֲתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִבְצֻקָּהּ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם קִנְאֵת יְהוָה צְבָאוֹת מַעֲשֶׂה זֹאת. (ישעיה טו) מה הטעם דכתיב לְפָרְכָהּ עם מ' סתומה באמצע התיבה.
- ט. וְאֵת שְׁנֵי בְנֵיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה. (יה ג) מה הטעם שנקראו הבנים על שמה של ציפורה ולא על שמו של משה.
- י. הַרְוָאָה מְקוֹם שֶׁנִּעְשָׂו בּוֹ נָסִים לְיִשְׂרָאֵל, אֹמְרִים: "בְּרוּךְ ... שֶׁעָשָׂה נָסִים לְאַבְרָהָם בְּמִקְוֵם הַהֵן". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דָּאָמַר קָרָא: "וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל יָגוֹ' אֲנִיכָא דְרַבִּים מְבָרְכִינוּ. (ברכות נד.) לכאורה קשה הרי יתרו לא ראה את מקום הנס. ותנן הַרְוָאָה מְקוֹם שֶׁנִּעְשָׂו בּוֹ נָסִים לְיִשְׂרָאֵל. ויתרו לא בא אליהם אלא במדבר סיני שאין כאן נסים דמצרים ולא דקריעת ים סוף.
- כ. וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֲלֵה וּבְחָתִים לֹא-לֵהִים וַיִּבְא אֶהָרֹן וְכָל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַכֹּל לֶחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לְפָנֵי הָאֱלֹהִים. (יה יב) פרש"י - ומֹשֶׁה הֵיכָן הָלַךְ? וְהֵלֵא הוּא שֶׁיֵּצֵא לְקִרְבָּתוֹ וְגֵרָם לֹא אֵת כָּל הַכְּבוֹד? אֲלֵא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לְפָנֵיהֶם. לכאורה כיצד היה משה משמש לפנייהם והוא היה מלך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.
- כ. גַּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּקִטָּן שֶׁנּוֹלַד דָּמִי. (יבמות צז:) לאחר מתן תורה נעשו ישראל כגר שנתגייר, כיצד נצטוו כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ (כא יא) וכן כיצד נאסרו בני ישראל באיסור עריות בבני משפחתם והלא גר מותר באחותו ובאמו ואין בו איסור קרובים, וכן כיצד התייחסו לשבטם אחר שנתגיירו.
- ל. וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְּבַר חֹתֵן מֹשֶ�ה. (יה א) פרש"י - שֶׁבַע שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יִתְרֹ, חוֹבָב, חֶבֶר, קִנִּי, פוּטִיאֵל. 'יתרו' לְשִׁנְתָּגִיר וְקָנִים הַמְצוֹת הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ. מה הטעם שהוסיפו לשמו דווקא את האות ו'.
- מ. רֹאיהּ בַּהֲפֹטְרָה שֶׁאִסּוּר לֵאדֹם שִׁיהֵלֶךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּקוּמָה זְקוּפָה.
- נ. זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. (שמות כז) פרש"י - זָכוֹר וְשִׁמּוֹר (דברים יב) בְּדַבּוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ. וכן אמר הפייט 'שְׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדַבּוּר אֶחָד הַשְּׁמִיעֵנוּ אֶל הַמִּתְקַד'. (פיוט לכה דודי לרבי שלמה הלוי אלקבץ) אלו דברים נהגו לעשות כנגד זכור וכנגד שמוֹר.
- ס. כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יִצְרָכֶם וְיִמִּיד עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ. (כ יב) שְׁאֵלוּ אֶת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר: עַד הֵיכָן כִּיבּוּד אָב וְאֵם? אָמַר לָהֶם: צָאוּ וּרְאוּ מַה עָשָׂה נִכְרִי אֶחָד לְאַבְיוֹ בְּאַשְׁקִלּוֹן, וְדָמָא בֵּן נְתִיבָה שְׁמוֹ. בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ חֻכְמִים אֲבָנִים לְאַפּוֹד בְּשִׁשִּׁים רִיבּוּא שְׂכָר, וְרַב כְּהֵנָּה מִתְּנֵי בְּשִׁמוֹנִים רִיבּוּא, וְהָיָה מִפְּתָם מוֹנָח פֶּסַח מְרֻאָשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו, וְלֹא צִיָּעָרוּ. לְשִׁנְיָה הָאֶחָדָת נִמֵּן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ, שֶׁנּוֹלַדָּה לוֹ בְּרָה אֶתְמָה בְּעֶזְרֵהּ. נִכְנְסוּ חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֲצִלוּ, אָמַר לָהֶם: יוֹדַע אֲנִי בְּכֶם שֶׁאֵין אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם כָּל מִמּוֹן שֶׁבְּעוֹלָם אֲתֶם נוֹתְנִין לִי, אֲלֵא אֵין אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֲלֵא אוֹתוֹ מִמּוֹן שֶׁהַפְסְדִיתִי בְּשִׁבְלִי כְּבוֹד אָבָא. (קידושין לא.) מַה הַטַּעַם שֶׁהִקְבִּ"ה בָּחַר לָתֵת לוֹ שֶׁכֶּר דּוּקָא עַל יְדֵי לִידַת פְּרָה אֲדוּמָה.
- ע. וְהִתְקַרְתָּה אֲתֶּנָּה אֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַתּוֹרֹת וְהַדְּוָעָה לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יָלְכוּ בָּהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. (יח כ) מאי טעמא דכתיב וְהִתְקַרְתָּה מֵלֵא ה', אֲתֶּנָּה מֵלֵא ה', הו"ל וְהִתְקַרְתָּ אֲתֶּנָּה. ש"מ לדרשה.
- פ. וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְּבַר חֹתֵן מֹשֶ�ה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. (יה א) פרש"י - 'יתרו' לְשִׁנְתָּגִיר וְקָנִים הַמְצוֹת הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ. לכאורה מצינו כבר בפרשת שמות (ג א) שֶׁנִּקְרָא יִתְרוֹ וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְּבַר וְכֵן כָּתִיב שָׁם (ד יח) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשִׁלּוּם וְכֵן זֶה הָיָה לְפָנֵי שֶׁנִּתְגַיֵּר.
- צ. וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶ׈ה אֶת צִפְרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ. (יה ב) פרש"י - אָמַר לוֹ אַהֲרֹן עַל הָרָאשׁוֹנִים אֲנִי מַצְטַעְרִים, וְאֲתָה כָּאֵל הוֹסִיף עֲלֵיהֶם?! אָמַר לָהּ: לָכִי לְבֵית אָבִיךָ. נִטְלָה שְׁנֵי בְנֵיהָ וְהִלָּכָה לָהּ. לכאורה הרי שבט לוי לא היו בשעבוד ומסתמא גם נשותיהן לא עבדו ומה נתיירא.
- ק. אֲתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׁא אֲתֶּכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבָא אֲתֶכֶם אֵלַי. (יט ד) פרש"י - זֶה יוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמָסֶס, שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מְפֻזָּרִין בְּכָל אֶרֶץ גִּשְׁן, וּלְשַׁעָה קָלָה, כְּשֶׁבָּאוּ לִסַּע וְלִצְאָת, נִקְבְּצוּ כָּלֶם לְרַעְמָסֶס. מה המרחק אותו עשו בני"י ביום אחד מרעמסס לסוכות.
- ק. וַיֵּרֶד יְהוָה עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה. (יט כ) מה הטעם שלא ניתנה התורה בארץ ישראל.
- ר. וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְּבַר חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ (יה א) פרש"י - שֶׁבַע שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יִתְרֹ, חוֹבָב, חֶבֶר, קִנִּי, פוּטִיאֵל. (מכילתא). שם נוסף שנקרא יתרו, ומדוע לא נמנה כאן.
- ש. וְאֲתָה תִּתְּנָה מִכָּל הָעָם אֲנָשִׁי חֵיל יִרְאִי אֶל-לֵהִים אֲנָשִׁי אֲמֵת שְׂנֵאִי בְּצַע וּשְׁמָת עֲלֵהֶם שָׂרִי אֲלֵפִים שָׂרִי מֵאוֹת שָׂרִי חֲמִשִּׁים וּשְׂרִי עֶשְׂרֹת. (יה כא) סך הכל כמה היו דייני ישראל.
- ת. מִנֵּין הָאוֹתוֹת שִׁישׁ בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת מ - אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַד - וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְךָ.
- ת. וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֶת וְאֶת הַלִּפְתִּים וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עֹשֵׂן וַיִּרְא וַיִּבְרָא הָעָם וַיִּנְעֻזוּ וַיַּעֲמִדוּ מִרְחָק (כ יד). פרש"י - הָיָה נִתְעַיֵן לְאַחֲרֵיהֶם שְׁנֵים עָשָׂר מִל, כְּאֶרֶךְ מִתְּנִיָּהֶם; וּמִלְאָכֵי הַשָּׂרֵת בָּאִין וּמְסִיעִין אוֹתָן לְהַחֲזִירָן, שֶׁנֶּאֱמַר: מִלְאָכֵי צִבְאוֹת יִדְדוֹן יִדְדוֹן (תהלים סח, ג). מה הטעם שהוצרכו דווקא מלאכי השרת להחזירם, ולא חזרו בכוחות עצמם.

תשובות

- א. אבילות - שבעת ימי אבילות. שמחה - שמחת חתן וכלה בשבעת ימי המשחה. רחיצה - מצוות נטילת ידים. לחם - פת נכרי ובישולי נכרי. רשויות - עירובי חצרות ושיטופי מבואות. עמלק - מקרא מגילה שנתקנה על מחיית המן ואנשיו שנהרגו ב"ג אדר, מזרע עמלק. כהנים - נס חנוכה שנתקן על ידי החשמונאים שהיו צאצאיו של מתתיהו הכהן. ר"ת 'אָשֶׁר לְרַעְיָה' (תורת משה ע"פ הסמ"ג)
- ב. ביזת הים - אותם שהיו קרובים לים חטפו ולקחו הרבה מאוד ומהמובחר שבהם, וכנגדם היו שטענו שאין זה יושר וצריך לחלוק הכל בשווה. (פענח רזא)
- ג. גְּיוֹרֵת שְׂבוּיָהּ וְשִׁפְחָהּ שֶׁנִּפְדּוּ וְשִׁנְתִּיגְיָרֵי וְשִׁנְתִּיגְיָרֵי - צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. (יבמות לה.) כנסת ישראל היתה גיורת ושבוייה, ומן הדין היה לה להמתין שלושה חודשים שלמים, אלא מתוך חיבתו של המקום יתברך נתן להם התורה ב' לחודש השלישי. (הרא"ש, החזקוני)*
- ד. דואג היה מפני המלשינים המבקשים את נפשו עד שמתו היינו שירדו מנכסיהם ולא היתה הצלה גמורה. לפיכך קרא את השני אליעזר ולא את הראשון. (הרא"ש) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר - לפי ששמו נקרא על מאורע ראשון שאירע לו שעליו ברח ממצרים ונדמה לו כאילו הוא ראשון. (החזקוני)*
- ה. החזירה בהיתר ושוב לא היה צריך לגרשה. כדתנן (יבמות סא.) ומעשה ביהושע בן גמלא שקדש את מרתא בת ביתוס שהיתה אלמנה, ומנהו המלך להיות פֶּתֶן גָּדוֹל, וְכִנְסָהּ. ועדיין לא נתקנה משה עד שבעת ימי המילואים. (טעמא דקרא) ב. לא היה לו דיני איסורי כהונה, כי זהו דווקא לשבט כהונה מזרע אהרן הכהן. ג. בזית רענן ביאר - דציפורה אשת משה היתה מותרת כי נתגיירה, וביארו דאין איסור לגיורת כי ידע בה שהיא צנועה.*
- ו. וַיִּדְבֹּר אֶל־הַיָּהוָה אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּים לְאַמְרָא. (כ א) בפסוק זה יש 'ז' תיבות ו- כ"ח אותיות. וכן בפסוק (בראשית א א) בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֶל־הַיָּהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וכן במענה של קדיש 'הָאֵל שְׁמִיָּה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא עַלְמָיָא. והוא אסמכתא למה שאמרו חז"ל כל העונה אמן בכל כחו כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית ובמתן תורה. (הרא"ש)*
- ז. זריזות הן במצוות (שמו"ר כח ב) א"נ זכותה של לאה זכו תחילה לדיבור, שהיתה נותנת על לבה טבלא של זהב ובה חקוק תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יִצְחָק ובה היתה הוגה יומם ולילה. לפיכך זכו צאצאיה בתורה מקודם. (מושב זקנים) כדי שלא יגידו שלא קיבלו התורה אלא לעשות נחת רוח לבעליהן. (האד"מ, ביה הלוי) שהאשה הטובה היא סבה לתורה שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש לפי שהיא מצוייה בבית והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין כדי להמשיך אותו אחר למוד התורה מנעוריו. (רבינו בחיי)
- ח. חזקיהו נסתם פיו ולא אמר שירה. ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח וסנסריב גוג ומגוג אֶמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם וּמָה דוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׁאֵמַר כְּמָה שִׁירוֹת וְתַשְׁבָּחוֹת לִפְנֵי לֹא עֲשִׂיתוּ מִשִּׁים חֲזָקָה שְׁעִשִּׂית לֹא כָל הַנְּסִים הִלְלוּ וְלֹא אָמַר שִׁירָה לִפְנֵי תַעֲשֶׂהוּ מִשִּׁים לִקְדֹּשׁ נִסְתָּמָם אוֹת מ"מ, לומר נסתמו הדברים שעלו במחשבה ולא נעשה, לישנא אחרינא ביקש הקב"ה לסתום צרותיהן של ישראל שביקש לעשותו משיח. (סנהדרין צד. רש"י) (עבד המלך)*
- ט. טרחה בהם ונצטערה בצער גידול בנים ולפי שגדלו אצלה לכך נקראים על שמה, משא"כ אצל משה רבינו שהיה במצרים. (רבינו אפרים, שפתי כהן) לפי שאמרו שֶׁלֹּא הִמְגִּדֵּל יְתוֹם בְּתוֹךְ בָּתוֹן מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב פְּאִילוּ יִלְדוּ. (סנהדרין יט)
- י. ישראל שניצלו מן הים ראה והיו כמי שרואה את מקום הנס. (אבודרהם הל' ברכות ח) וכן לכתם במדבר בכלל נס הצלתם ממצרים הוא וראה שם עמהם נסי המן והבאר וענני כבוד. (תוס' ברכות נד. ד"ה ברוך ה) א"נ לפי שראה בעצמו שנבקעו כל מימות שבעולם ולפי שמהה העמיד את החמה במלחמת עמלק. כבוד השכינה הוא ומשום כבוד השכינה מותר אף למלך לשמש, דכתיב לִפְנֵי הָאֵל־הַיָּהוָה אֶת־אֵלֶיךָ. (גירסא כרמל) א"נ עשה דכבוד התורה עדיף מעשה דכבוד מלך, והוא היה מלך ותלמיד חכם, והעשה של מלך טפילה לעשה של כבוד התורה, מיגו דמצוי למחול לכבוד התורה מחול נמי לכבוד מלכות. (בכורי דוד על פרדס יוסף) א"נ עדיין לא נצטווה במצוות שוֹם תִּשִּׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ (דברים יז טו) עד שנכנסו לארץ. (ספר המקנה)
- כ. כפה עליהם הר כניגית - דלא אמרו דהוי כקטן שגודל אלא בגירות מדעת ולא כאשר הגירות נכפתה עליהם (פרדס שמאי בשם המהר"ל) וכתב הרמב"ם (הל' ממרים פ"ה ה"א) הגר אסור לקלל אביו העכו"ם ולהכותו ולא יבזהו כדי שלא יאמרו באו מקדושה חמורה לקדושה קלה שהרי זה מבזה אביו אלא נוהג בו מקצת כבוד. ואיסורו מדרבנן.
- ל. לֹא תִרְצֶחַהּ היא הדיברה הישית - מצינו בחז"ל (ע"ז ב) מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה. בתחילה הלך לו אצל בני עשו, אמר להם מקבלים אתם את התורה? אמרו לפניו רבונו של עולם מה כתוב בה? אמר להם לֹא תִרְצֶחַהּ, אמרו לו וכל עצמם של אותם האנשים לא הבטיחם אביהם אלא על החרב שנאמר וְעַל תִּרְצֶחַהּ תִּתְּנָהּ אֵין אִנּוּ יְכוּלִים לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה. בא יתרו ואמר אני כן רוצה לקבל התורה, והסכים לקבל את הלא תִרְצֶחַהּ שהוא הדיבור השישי לכן הוסיפו לו אות 'ו' בשמו. וכן בקין שעבר לו אות 'ו' על מצחו. (מדשן ביתך בשם אמרי אברהם)*
- מ. מִלֵּא כָל הָאָרֶץ כְּבֹדוֹ. (ישעיה וג) אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי: אֲסוּר לְאֶדָם שִׁיְהֵלֶךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שְׁנָאֶמַר: 'מִלֵּא כָל הָאָרֶץ כְּבֹדוֹ'. (קידושין לא.) תָּנוּ רַבֵּנּוּ: שִׁשָּׁה דְּבָרִים גָּנְאֵי לוֹ לְתַלְמִיד חֶכֶם וְכוּ' וְאֵל הַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, דְּאָמַר מֶר הַמֵּהֲלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה אֶפִּילוּ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּאִילוּ דוֹחֵק דְּגָלִי שְׂכִינָה, דְּכָתִיב: 'מִלֵּא כָל הָאָרֶץ כְּבֹדוֹ'. (ברכות מג.) (עבד המלך)
- נ. נֵרוֹת שֶׁבֶת - הדלת ב' נרות שבת, כנגד 'זכור' ו'שמור'. הדסים לכבוד שבת (שבת לג.) בְּהֵי פִנְיָ דְּמַעְלֵי שְׁבִתָּא חֲזוּ הֵהוּא סְבָא דְּנִתְּנָה נְקִיט תְּרֵי מִדְּאֵנִי אָסָא וְנִרְהִיט בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת. אָמְרוּ לִיה: הֵינִי לְמָה לָּךְ? אָמַר לָהּ: לְכָבוֹד שֶׁבֶת. וְתִסְגִּי לָךְ בְּסֻד! - חֵד כְּנִגְדָּה "זְכוֹר" וְחֵד כְּנִגְדָּה "שְׁמֹר". וְכָתִיב הַמְגִלָּה: "הָאֵרִי הַקִּדְשִׁי מֵאֵד לְבָרֵךְ עַל ג' אַגּוּדוֹת הַדָּס בְּכָל ג' קִידוּשִׁים. כְּנִגְדָּה "זְכוֹר" ו'שְׁמֹר' (א"ר ח סב א) קִידוּשִׁים - מְקַדְשִׁין שְׁנֵי פַעַמִּים א' בַּיּוֹם וְא' בַּלַּיְלָה, כְּנִגְדָּה "זְכוֹר" ו'שְׁמֹר'. טְבִילָה - יש שנהגו לטבול ב' טבילות במקוה לכבוד ש"ק כנגד 'זכור' ו'שמור'. (של"ה שער האותיות) מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֵׂה - כתב הרמב"ן 'זכור' כנגד מצוות עשה ו'שמור' הוא כנגד מצוות לא תעשה.
- ס. סְגוּרָהּ היא על בני ישראל - לפי שהגוי בזבו ממנו בעבור מצות כיבוד אב אשר השכל מחייב אותה, ואילו ישראל בזבו ממון רב בעבור מצות פרה אדומה, שהיא חוקה שאין השכל מחייב אותה, וידוע שֶׁהַשֵּׁטֶן נִאֲמָוֶת הָעוֹלָם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל, לומר: מִה הַמְצָנָה הַזֹּאת? וּמָה טַעַם יֵשׁ בָּהּ? לְפִיכָךְ פֶּתַח בָּהּ 'חֶקֶה': גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנֶיךָ, אֵין לָךְ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אֶתְרֵיךָ (מדרש תנחומא חקת ז). א"נ ללמדנו עד היכן מגיע שכר כיבוד אב ואם. ומה מִי שְׁאִינוּ מְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה כָּךְ, מְצֻנָּה וְעוֹשֶׂה - על אמת כְּמָה לְכַמֶּה. (בן יהוידע - קידושין לא.)
- ע. עֲשֵׂה דְבָרִים שְׁבִין דִּינֵי מִמוֹנֹת לְדִינֵי נַפְשוֹת בֹּא לְרִבּוּת. כְּדֵאִיתָ בְּסִנְהֶדְרִין (לב). אֶחָד דִּינֵי מִמוֹנֹת וְאֶחָד דִּינֵי נַפְשוֹת בְּדִרְיִשָּׁה וּבִתְקִירָה, שְׁנָאֶמַר: "מִשְׁפֵּט אֶחָד יִהְיֶה לָּכֶם". מִה בֵּין דִּינֵי מִמוֹנֹת לְדִינֵי נַפְשוֹת? דִּינֵי מִמוֹנֹת - בְּשִׁלְשָׁה, וְדִינֵי נַפְשוֹת - בְּשִׁשָּׁה וְשִׁלְשָׁה וְכוּ'. (ר מנחם) א"נ רמז לעשרת הדיברות הכתובות בשני לוחות הברית בכל לוח חמש. (רבי דוד הנגיד)*
- פ. פִּירֵשׁ מַעְבֻּדָּה זֶרֶה כְּשֶׁבֶת מִשָּׁה אֲצִילוּ דְכָתִיב (כ"ו) וַיִּבְנֹא הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם לְפִי שֶׁהוֹצִיא מִבֵּיתוֹ כָּל תַּשְׁמִישֵׁי ע"ג קודם שְׁבֵת מִשָּׁה אֲצִילוּ וְהִסְכִּימוּ בִּינֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ עִמּוּ מִלֵּאכָה וְלֹא יַרְעוּ אֵת צִנּוֹ וְעַל כֵּן הוֹצִיָּרוּ בְּנוֹתָיו לְרַעוּת אֶת צִנּוֹ וְהָיוּ הָרוּעִים מִגְרִשִׁין אוֹתוֹן (רבינו בחיי) מִפְּנֵי הַדְּיוּר. וְלֹא נִתְגַּיֵּר מִמֶּשׁ. וְרַק כֵּאֵן נִתְגַּיֵּר מִמֶּשׁ. וְהָא דְכָתִיב (ד' ט) וַיִּשָּׁב אֶל יִתְרָא חֹתֵנו אֲע"ג דלא עבד ע"ג וְהָיוּ חוֹתְנֵי וְהָבִית עֲדִיין הִיךְ קְרוּי עַל שְׁמוֹ. (טעמא דקרא)
- צ. צַעַר אֲחִיהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִצְטַעְרוּ וְאִתָּה בֹּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם. (טעמא דקרא) א"נ אף על גב דשבטו של לוי לא נשתעבדו, היו יראים מפני גזרת כָּל הַבָּן הַיֵּלֹד הַיֵּאֲרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ (לעיל א, כב), וכן היה שוחט בניהם ק"ן בבקר וק"ן בערר. (גור אריה) וְהָרִאָה מִהֶגְמָרָא (סוטה יב). תָּנָא עֲמָרָם גָּדוֹל הַדּוֹר הַזֶּה. פִּינְן שְׁרָאָה שְׁאֵמַר פְּרָעָה הָרָשָׁע 'כָּל הַבָּן הַיֵּלֹד הַיֵּאֲרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ', אָמַר: לִשְׁנֹא אֲנִי עֲמָלִין, עֲמַד נִגְרִישׁ אֶת אֲשִׁיתוֹ. עֲמַדוּ פוֹלֵן וְגִירָשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. וְאִם לֹא הָיוּ בְּגִזְרָה אֲמֵאִי גִירָשׁוּ נְשׁוֹתֵיהֶן. א"נ אע"ג דלא היו בעבודת פרך מ"מ היו עבדים לפרעה. (משכיל לדוד)*
- ק. ק"כ מיל הלכו בני ישראל ביום אחד מרעמסס לסוכות. ובאו שם לפי שעה, שנאמר: וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשִׁיכֶם. (מכילתא) (רבינו אפרים)
- ק. קִנְיָה בֵּין הַשְּׁבִטִים רָצָה לְבַנוֹעַ שֶׁאֵם נִיתְּנָה תּוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זֶה אוֹמַר בְּחֻלְקֵי נִיתְּנָה זֶה אוֹמַר בְּחֻלְקֵי נִיתְּנָה. א"נ שְׁאִילוּ נִתְּנָה תּוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ אוֹמְרִים לְאֲמֹת הָעוֹלָם אֵין לָכֶם חֵלֶק בָּהּ, אֲלֵא נִתְּנָה בְּמִדְבָּר, דִּמְסֹס פְּרָהֶסְיָא בְּמִקוֹם הַפֶּקֶר, כָּל הָרוֹצֵה לְקַבֵּל יָבֹא וְיִקְבֹּל. (ילקוט"ש יתרו רמז רע"ה) (החזקוני)
- ר. רֶכֶב - דְּכָתִיב (יִרְמְיָה לז ב) הַלּוֹךְ אֶל בֵּית הָרֶכָבִים וְדִבְרַת אוֹתָם. פִּרְש"י שם - בְּנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֶכֶב וּמִבְנֵי יִתְרוֹ הָיוּ. הַטַּעַם שֶׁלֹּא נִמְנוּ בֵּין שֶׁבַע שְׁמוֹתָיו לְפִי שֶׁהֵם מְדַבְּרִי קְבֻלָּה, וְמָה שֶׁמָּנָה כָּאֵן הֵם אוֹתָם שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּתוֹרָה. (החזקוני, מנחה בלולה)
- ש. שְׁבָעִים וּשְׁמוֹנֶה אֲלָף וּשְׁשׁ מֵאוֹת. (נִמְצְאוּ דִּינֵי יִשְׂרָאֵל שְׁבַעַת רִיבּוֹא וּשְׁמוֹנֶה אֲלָפִים וְשִׁשׁ מֵאוֹת) (סנהדרין יח.)
- ת. תִּרְי"ג אוֹתִיּוֹת מ - אֲנִכִּי וְהָיָה אֶל־הָיָה עַד - וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְיָה. כְּנִגְדָּה תִּרְי"ג מִצְוֹת. וּמִכָּאן אֲסַמְכְתָּא לְמֵאן דְּאִמַּר שֶׁהִיא הַמֶּלֶךְ נוֹשֵׂא בְּזִרְעוֹ סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁלֹּא הִיךְ כְּתוּב בּוֹ רֶק עֲשֵׂת הַדְּבָרֹת בַּלְבָּד. (הרא"ש)*
- ת. תְּחוּמִין הוּא דְּאוֹרִיתָא מִשְׁנִים עֶשְׂרִי מִיל וְאֲסוּר לְלַכֵּת י"ב מִיל בִּשְׁבֶת. וְלִכְו"ע בִּשְׁבֶת נִיתְּנָה תּוֹרָה. (שבת פז.) וְלֹא הָיוּ רִשְׁאִים לְחֻזּוֹר, וְלִכְךָ הִחְזִירוּ אוֹתָם הַמִּלְאכִים, וְהֵגֶם שֶׁהָיוּ נוֹשֵׂא אֶת עֲצָמוֹ, מ"מ הָיוּ חוֹלִים מִחֲמַת שִׁיצָאָה נִשְׁמַתָּן וּבְחֻלָּה לֹא אִמְרִינָן חֵי נוֹשֵׂא אֶת עֲצָמוֹ, וְלִמָּאן דְּאִמַּר דְּאֵין תְּחוּמִין לְמַעֲלָה מַעֲשֶׂרָה יֵשׁ לומר דהמלאכים החזירים באויר למעלה מעשרה טפחים ולא עברו אפילו על תחומין דרבנן. (תורת משה' להחת"ס, הפלאה)

4